

էջ 48, տող 30. — ուրախացան ամե-
նայն իշխանքն:

էջ 50, տող 18. — ալազգացն, ալ-
լազգեացն:

էջ 68, տող 14. — կացցուք, Ձեռ. կե-
նանք:

էջ 70, տող 46. — ի մէջ Ալի ծովուն:
Անգլերէնը ճիշդ է:

էջ 74, տող 96. — զոճեմայր, զոճե-
մայր:

էջ 76, տող 110. — զաւեր տեղիսն եւ
զգեղարեան շինել:

էջ 76, տող 123. — ոք, Ձեռ. քո:

էջ 78, տող 158. — միմեանց, Ձեռ.
մէկ մէկի:

էջ 82, տող 47. — եւ ապա վարձեալ
պակասեաց:

էջ 86, տող 32. — անտի, Ձեռ. 32
սոյնաւոր, Ձեռ. 960 անտի, այսինքն 'սահ-
մանի:

էջ 90, տող 86. — Սսայն փայտ, Ձեռ.
960 Սրսայն փայտ, Ձեռ. 32 Սսայ նփատ,
հաւանարար՝ նափտ, naphte: Հմմտ. վար-
դան, վենետիկ. էջ 132, նփատ:

էջ 98, տող 231. — եւ, եւ, Ձեռ. 32
ու, ու:

էջ 100, տող 236. — էր, էիր:

էջ 100, տող 236. — Թող քէ չէն գիւղ:
Շէն՝ ինչո՞ւ uninhabited, ճիշդ հակասակը:

էջ 100, տող 7. — լուաւ, Ձեռ. 32
լսեաց:

էջ 100, տող 11. — էի գալ. եթէ զնա,
Ձեռ. 32 է ի գալ. որ զնա:

էջ 102, տող 25. — քերաւ, Ձեռ. քե-
րաք:

էջ 102, տող 36-7. — հայրապետ, հաւ-
տապետ:

էջ 104, տող 62. — արժանացուցէ
զինոյն նորա:

էջ 105, տող 56. — him, his soul.

էջ 40, տող 16. — Ռուբինեաց, Ռու-
բինեանց:

Ն. ԵՊՍ. ՇՈՎԱԿԱՆ

ՄԻՋ-ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ

ԵԻ

ԵԿԵՂԵՅԵԱՅ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ(*)

Պատմականորէն խօսելով, կրնանք ըսել
թէ Եկեղեցեաց Համաշխարհային Խորհուր-
դին նախաձեռնութեամբ գումարուող Եկե-
ղեցեաց համաժողովներու մերօրեայ շար-
ժումը շատ կարեւոր շարժում մըն է Եկե-
ղեցւոյ պատմութեան այս ժամանակաշրջ-
անին: Իւրաքանչիւր քրիստոնեայ որ կը
հետաքրքրուի իր Տիրոջմով, որ 'կը գործէ
յաւիտենապէս, պէտք է սերտէ այն զոր-
ծերը՝ որոնք կը կատարուին Իր փառքին
համար մեր օրերուն:

Այս յոգուածին համար իմ խորագիրս
քիչ մը շփոթեցուցիչ է. ըսինք Քրիստոս
և Եկեղեցեաց Համաշխարհային Խորհուրդը.
այս խորագիրը աւելի ևս պէտք է պար-
զել: Յստակացնելու համար երկու կարեւ-
րութիւններ կան: Կրնայ նշանակել թէ
Քրիստոս ի՞նչ կը մտածէ, ինչպէ՞ս կը դա-
տէ Ե. Հ. Խ. ը: Կրնայ նշանակել նաև
թէ Ե. Հ. Խ. ը ի՞նչ կ'ուսուցանէ Քրիստոսի
մասին և ի՞նչպէս կը ներկայացնէ զԱյն:
Այս երկրորդ իմաստով ընտրած ենք վերի
խորագիրը: Մեր նպատակը ուրիշն պիտի
ըլլայ ուսումնասիրել զանկու համար թէ
ի՞նչպէս Ե. Հ. Խ. ը Տէր Քրիստոսը և Իր Ս.
Հոգին կը ներկայացնէ մեր օրերուն: Մեր
սերտումին և խորհրդածութեան առանցքը
Քրիստոս և Ե. Հ. Խ. ը պիտի ըլլայ հետե-
ւաբար:

Առաջին հարցումը որ կը ծագի մեր
մտքին մէջ այն է թէ Ե. Հ. Խ. ը կը ներ-
կայացնէ՞ Տէր Յիսուս Քրիստոսը: Եթէ ո-
մանք ըսեն թէ այս Խորհուրդը Քրիստոսի
մասին որեւէ ուրոյն վարդապետութիւն չու-
նի, այնուհանդերձ Ե. Հ. Խ. ը ինքզինքը

(*) Այս յոդուածը հառ. մըն է՝ արտասանուած Վ.
Տյունի եկեղեցականին կողմէ, Քրիստոնեական եկեղեց-
եաց Միջազգային ժողովի ընթացին՝ որ տեղի ունե-
ցաւ անցեալ տարի Պրագայի: Թարգմանաբար կը
ներկայացնենք զայն Սիոնի մեր ընթերցողներուն, յիշ-
եալ շարժումի մասին այս յոդուածին շահեկանու-
թեան համար:

յայտնած է և կը յայտնէ իր գործերով և խօսքերով. հետեւաբար իրաւամբ կրնանք հարցնել թէ արդարեւ անիկա ինքզինքը զուտ Քրիստոնէական ձեռքով կը յայտնէ:

Ս. Գրոց մեզի ներկայացուցած Յիսուսը ճշմարտութեան, սիրոյ և միութեան Տէրն է: Փորձենք գտնելու համար թէ Ե. Հ. Խ. ք., մեր օրերուն, կը ներկայացնէ՞ Ս. Գրքին Յիսուսը՝ որ ճշմարտութեան մարգարէն, սիրոյ առաքեալը և միութեան թագաւորն է: Դիտէք թէ Քրիստոսի Հոգին մեր մէջ պէտք է ըլլայ: Եկեղեցւոյ Գլուխը Քրիստոս է և ինչ Հոգի որ Ան կը կրէ, նոյն Հոգին պէտք է անդամներուն մէջ ալ ըլլայ: Հոգին որ Յիսուսի մէջ է, պէտք է իր Ս. Եկեղեցիին մէջ ևս ըլլայ և արդարեւ այդպէս ալ է: Ուր որ Յիսուսի Հոգին ներկայ է, հոն Յիսուսի Եկեղեցին չի կրնար գոյութիւն ունենալ. «Զի Տէր Հոգին է» (Բ. Կորն. Գ. 17): Եթէ Յիսուսի Հոգին, որ ճշմարտութեան, սիրոյ և միութեան Տէրն է, չի գտնուի Ե. Հ. Խ. ին մէջ, ապա ուրեմն այս Խորհուրդը վասն Յիսուսի շարժում մը չէ, այլ սոսկ մարդկային ճիգ մը և հետեւաբար թերեւ երկնքի Թագաւորութեան համար ձախող փորձ մը:

Մեր Փրկիչը, Յիսուս, ճշմարտութեան Տէրն է. Ե. Հ. Խ. ին մէջ կը գտնենք այն Հոգին որ էր և է Յիսուսի մէջ: «Ես եմ ձանապարհ, ճշմարտութիւն և Կեանք» կ'ըսէ Քրիստոս: Յիսուս աշխարհ եկաւ վկայելու ճշմարտութեան համար, բայց առաւել քան այդ, ինքն իսկ էր ճշմարտութիւնը: Աստուծոյ մարմնացեալ Ճշմարտութիւնն է Անիկա: Իրմով Աստուածային ճշմարտութեան ամբողջական յայտնութիւնը ունինք: Իրմով կը գտնենք մեր բոլոր հարցերուն պատասխանները: Անիկա Աստուծոյ Բանն է, Աստուծոյ պատասխանը, Աստուծոյ մարմնացեալ ճշմարտութիւնը:

Իբրեւ մարդացեալ Աստուած, և իբրեւ Բանն Աստուծոյ ի մարմնի, ճշմարտութիւնն է Անիկա: Իր Հոգւոյն համար ըսաւ թէ «Հոգին ճշմարտութեան առաջնորդեցէ ձեզ ամենայն ճշմարտութեամբ» (Յովհ. Ժ. 9. 13) և իր աշակերտներուն համար ըսաւ թէ «զուք իմ վկաներս պիտի ըլլաք և ճշմարտութեան համար վկայութիւն պիտի տաք» (Յովհ. Ժ. 27):

Ճիշդ այս է որ Առաքեալներն ու մարտիրոսները ըրին, ճշմարտութեան համար իրենց անձերը զոհելով: Ուրեմն, դարձեալ հարցումը. — այդ նոյն Հոգին կրնա՞նք գտնել Ե. Հ. Խ. ին մէջ: Կարճ ժամանակ մը առաջ Ե. Հ. Խ. ի գլխաւոր քարտուղարը, Տօքթ. Վիսսըր Հուֆթ, այս նիւթին մասին դասախօսութեանց շարք մը հրապարակեց՝ որուն անունն էր «Եկեղեցւոյ Վերածնունդը»: Գլխաւոր նպատակն էր ցոյց տալ թէ Եկեղեցին վերստին ծնունդի մը կը կարօտի:

Եկեղեցւոյ ճշմարիտ վերածնունդը ո՞ւր կը գտնենք, Աստուծոյ կամքին համաձայն և Աստուծոյ միջոցներով:

Տօքթ. Վիսսըր Հուֆթ կը քննարկէ պատասխան մը տալ հետեւեալ ձևով. — «Ս. Եկեղեցւոյ վերածնունդը հնարաւոր է Աստուծոյ Խօսքին վերստին ունկնդրութեամբ ինչպէս որ այդ Խօսքը մեզի կուգայ Ս. Գրքէն»: Նոյնն էր պարագան նաեւ Քրիստոնէական սկզբնական դարերուն Եկեղեցւոյ մեծ Հայրերուն համար: Ս. Գրքով է որ Ս. Եկեղեցին պիտի վերագտնէ իր սրբազան գիրքն ու դերը Աստուծոյ Փրկագործութեան նպատակին մէջ: Այնքան աւտեն որ Ս. Գիրքը հեղինակութիւնն է Ս. Եկեղեցւոյ մէջ, այս վերածնունդը կարելի է թէ և շատ մը արգելքներ կան Եկեղեցւոյ մէջ որոնք ճշմարիտ վերածնունդը կ'ուշացնեն: Նախ, որովհետեւ Եկեղեցիները կը ներքին իրենք իրենց որ քաղաքական զաւինքներ կապեն նսեմացնելով իրենց մեծ առաքելութիւնը, զաւինք՝ ընկերային, մշակութային և ցեղային կապերով: Երկրորդաբար, մեր Եկեղեցիները քիչ մը շատ ինքնակեդրոն են և ուստի, եկեղեցական հպարտութեան և պահպանողական ըլլալուն բերումով կը մեկուսանան: Վերջապէս մեր Եկեղեցիները հոգևորապէս տկար են: Ինչ որ կը պակսի մեզի իբրեւ Եկեղեցի մարգարէական հոգին է: Հաւատաւոր և հոգևոր եկեղեցականներ անհրաժեշտ են Տիրոջ դաշտը մշակելու համար: Տօքթ. Վիսսըր յուսալից է սակայն. անիկա կարգ մը յուսատու նշաններու ակնարկելով օրինակ կը բերէ Գերմանիոյ Եկեղեցիին արթնութիւնը, կամ Ամերիկայի Եկեղեցիներուն բարեգործութիւնները կարօտողովուրդներուն:

Էվլենսթընի մէջ գումարուած ժողովի ընթացքին ցոյց տրուած վկայութիւնները յայտարար նշաններն են թէ մեր դարու եկեղեցին զարթոնքի մը մէջ է կատարելու համար մարդարէական իր գործը: Անշուշտ ասոնք Տօքթ. Վիսսըրի անձնական կարծիքներն են և ոչ թէ Ե. Հ. Խ. ին անսակէտը: Թէև Տօքթ. Վիսսըրը գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկն է Ե. Հ. Խ. ին և ուրախ ենք յայտնելու որ բոլոր այսպէս կոչուած «Տիեզերական Ժողովներու» մէջ յայտնուած միտքերը իր կողմէ յայտնաբերուած սկզբունքներն են որոնք կը պաշտպանէր իր բանախօսութիւններով:

Այսիկքը հարցուցինք թէ Ե. Հ. Խ. ին մէջ կրնանք գտնել Քրիստոսի Ս. Հոգին: Կը վարանիմ ըսելու, բայց կարծեմ հեռու չենք ոչ ըսելէ: Ամէնքս ալ անշուշտ համագործակցութեան և Քրիստոսի աշակերտելու, ինչպէս նաև միասին վկայելու բաղձանքը ունինք: Բայց փորձենք ապացուցանել: Էվլենսթընի ժողովին մէջ որոշեցինք կոչ մը հրապարակել որ զեղուն էր Քրիստոնէական յոյսով: Այդ կոչը գեղեցկօրէն խմբագրուած է, ճշմարտութիւն կը պարունակէ իր մէջ, բայց խմբագրման ձեւին մէջ անոնք որոնք կ'օրինան Քրիստոսի երկրորդ գալուստը, մեռելներու մարմնով յարութիւնը, վերջին դատաստանը, ընտրեալներու փրկութիւնը, անհաւատներու յաւիտենական դատապարտութիւնը կրնան այդ կոչը ընդունիլ եղածին պէս: Ուրիմ կը նշանակէ թէ Ս. Գրքին ամենէն թանկագին խոստումներէն շատերը դուրս ձգուած են...

Էվլենսթընի ժողովին մէջ կը կարդանք. — «Վեց տարիներ առաջ, մեր եկեղեցիները ուխտ մը կնքեցին այս ժողովը կազմելու և գործակցելու Քրիստոնէական եղբայրութեամբ և սիրով»: Այժմ սակայն, երկրորդ սանդխամատէն վեր կ'ելինք: «Գործակցիլ չի բաւեր, հարկ է յառաջ երթալ: Որքան որ սորվինք թէ մենք մի ենք ի Քրիստոս, այնքան աւելի անհանգուրժելի կ'ըլլայ բաժանեալ մնալը...»: Ուրիմ յայտնապէս կ'երևի թէ իրար հետ գործակցելու սիրոյն, Ս. Գրոց հիմնական ուսուցումները, խոստումները պիտի ընդունին: Աշակերտիլ Քրիստոսի, մեր պարտականու-

թիւնն է, բայց յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ զէպի ճշմարտ միութիւն ընթանալ:

Միութեան այս ոգին է որ պէտք է տիրէ Ե. Հ. Խ. ին մէջ:

* * *

Յիսուս ճշմարտութեան և սիրոյ Հոգին է: Անիկա Աստուծոյ մարմնացեալ սէրն է: Աստուծոյ սէրն ու սրբութիւնը մարմնացած մարդկային կերպարանքին մէջ: Յիսուսի սէրը տեսակէտով մը սահման մը ունի, այսինքն հոն ուր այդ աստուածային սէրը կը դառնայ հակառակին: Յիսուս չի կրնար սիրել մեղքը, անկարգութիւնը և սիրոյ պակասը: Քրիստոս կը դատապարտէ մեղքը: Պետրոսը սիրեց բայց անոր ուրացումը դատապարտեց: Հօրը կողմէ Իրեն յանձնուածները սիրեց, բայց անոնց անհաւատութիւնը և անսուրբ վիճակը դատապարտեց: Այս է Քրիստոսի Հոգին Ս. Գրոց մէջ:

Այս է Ե. Հ. Խ. ի ոգին: Սխալ չի հասկցունք: Չենք ուզեր այս ժողովը քննադատել Քրիստոսի նման կատարեալ շարժում մը չըլլալուն համար: Գիտենք թէ ոչ մէկ մարդկային հաստատութիւն կամ գործունէութիւն անսխալական է:

Քրիստոնէական Եկեղեցիաց Միջազգային Խորհուրդը ևս սուրբ և անսխալական չէ: Նոյնիսկ մարդոց մէջէն ամենէն սուրբը անգամ, սիրոյ, հնազանդութեան և սրբութեան խոնարհազոյն աստիճանէ մը սկսած է բարձրանալ: Դիւրին է քննադատել Ե. Հ. Խ. ը, ինչպէս նաև Ք. Ե. Մ. Խ. ը, ցոյց տալով սխալներ ու թերիւններ: Բայց մեր նպատակը քննադատել չէ, այլ հաստատել թէ ինչպէս Քրիստոս պայքարեցաւ սէրը, սրբութիւնը և հնազանդութիւնը հաստատելու համար Աստուծոյ Եկեղեցիին մէջ, և թէ ինչպէս Ան հրամայեց իր Եկեղեցիին որպէսզի ազգերուն սորվեցնէ Իր պատուիրանները պահել: Այս ոգին կ'ըլլ Ե. Հ. Խ. ին մէջ. դարձեալ կը տարուինք ոչ ըսելու:

Ե. Հ. Խ. ը սիրոյ և բարեգործութեան կարևոր գործեր տեսած է: Ժողովուրդներու և ցեղերու մէջ բարուք յարաբերութիւններ հաստատած է քրիստոնէաբար: Արար և Հունգար գաղթականներուն մեծապէս օգնած է: Սակայն այս գործերը

Եկեղեցւոյ զարթօնք չեն: Եկեղեցւոյ արթնութիւնը ապաշխարութեամբ պէտք է սկսի: Եկեղեցւոյ բոլոր մեծ արթնութիւնները ապաշխարութեամբ սկսած են: Բայց ի՞նչ է ապաշխարութիւնը: Ապաշխարութիւնը հին աշխարհէն դէպի նորին դարձն է. անցեալէն դէպի ապագան, անձնասիրութենէն դէպի Աստուծոյ թաղաւորութեան երթը: Ապաշխարութիւն կը նշանակէ մեղքերուն վրայ զղջալով դառնալ դէպի լուսաւոր կեանքը, սիրոյ և սրբութեան կեանքը: Սորջանքը սրբութիւն կը նշանակէ: Եկեղեցիները նախ պէտք է մաքրուին, ինչպէս Յիսուս Տաճարը մաքրեց: Օրինակ, կարգ մը երկիրներ կը գործակցին Համայնաժողով երկիրներու հետ. Ե. Հ. Խ. ը այդ խնդրով չի զբաղիր: Կարգ մը եկեղեցիներ Ս. Գրոց անսխալականութիւնը կը մերժեն. Ե. Հ. Խ. ը չի քննարկ այդ հարցը, որովհետեւ յիշեալ եկեղեցիներուն գործակցելը աւելի կ'արժէ քան թէ անոնց . . . դարձը: Խորհուրդը կ'արտօնէ որ անոնք շարունակեն մնալ իրենց մեղքին մէջ:

Յայտնի է անշուշտ թէ ինչ կրնայ պատահիլ երբ Հոռոմի եկեղեցին մաս կազմէ Ե. Հ. Խ. ին. Անքնարկելի հարցերու ուրիշ շարք մը մեր ցանկին վրայ պիտի աւելնայ: Բայց կրնանք վստահ ըլլալ որ Հոռոմի եկեղեցին այդ քայլը պիտի չառնէ: Երբեմն աւելի ճշգոյսութիւն, լոյս կայ Միջին դարերու Աստուածաբաններու ուսուցման մէջ քան թէ բարեկարգեալ Բողոքական անառակ որդիներուն մօտ:

Ուրեմն անխուսափելի է եզրակացնել թէ բարեգործութիւն, հանդուրժողութիւն, անբաւական են Ե. Հ. Խ. ը ճշմարիտ Քրիստոնէական շարժումի մը վերածելու:

Քրիստոս միութեան փառաբան է, այդպէս կը քարոզէ: Կ'աղօթէ միութեան համար, այդպէս կը հրահանգէ: Ուստի իր մէջ կը գտնենք ճշմարիտ խորհուրդը յաւիտեանական միութեան: Հին Կաթողիկոսներն մէջ կը կարդանք. «Տէր Աստուած քո Տէր մի է» (Երկր. Օր. 2. 4): Յիսուս կ'ըսէ. «Ես և Հայր իմ մի եմք» (Յովհ. Ժ. 30): Յիսուս կ'աղօթէ. «Զի և նոքա եղիցին մի, որպէս Դու Հայր, յիս և ես ի Քեզ» (Յովհ. Ժե. 21): Յիսուսի Հոգին իրականացուց միութիւնը. Քրիստոնեայ առաջին եկեղեցին

մէջ. տեսանելի միութիւն մը՝ որ ժողովուրդը մեծապէս կը հրճուեցնէր հոգեոր ուրախութեամբ:

Այս տեսակետով լոկ, Ե. Հ. Խ. ը կը ներկայացնէ Յիսուսի Հոգին: Ե. Հ. Խ. ը միութեան շարժում մըն է: Յիսուսի աղօթքը Եւփրատէնու Աւետարանին Ժե. 4-ը խոն մէջ Ե. Հ. Խ. ը առաջնորդող սկզբունքն է: Այս Խորհուրդը իր սկզբունքները գործի ալ վերածած է եկեղեցիներու միջև ամէն տեղ միութիւն կայացնելով: Մեծագոյն օրինակը անշուշտ Հնդկաստանի միութեան շարժումն է, հարաւային Հնդկաստանի եկեղեցիին հաստատումովը: Նոյնանման միութեան մը ծրագրիր կայ Հիւս. Հնդկաստանի համար: Հասկնալի, փափաքելի շարժում մըն է այս:

Անոնք որոնք սերտած են Հնդկաստանի եկեղեցեաց միութեան գործը, գիտեն թէ որքան թերի պատրաստութեամբ յառաջ տարուած է այդ գործը: Կէս դար զանազան միսիոնարներ և եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ Հնդկաստանի մէջ վէճեր ունեցան իրար հետ ի մասին միացեալ եկեղեցւոյ կազմակերպման: Եպիսկոպոսով թէ առանց եպիսկոպոսի. սինոդով թէ առանց սինոդի ու երկցատան, ինչպիսի՞ ձեռնադրութեամբ, և այլն: Անվախճան վէճեր: Բայց այս յիսուն տարիներու ընթացքին Քրիստոնէական վարդապետութեան հիմնական ուսուցումը ստուերի մէջ մնաց: Ատրկա փոյթներին անգամ չեղաւ:

Տօքթ. Վիսսըր կը շեշտէ միութիւնը, բայց ոչ միութիւն որեւէ գնով: Միութիւնը պէտք է ըլլայ համաձայն Յիսուսի ուսուցման: Ե. Հ. Խ. ը կը ներկայացնէ Յիսուսի Հոգին: Այս էր հարցումը: Որքան ալ անկեղծ ըլլան մեր առաջադրութիւնները, չենք կրնար չընդունիլ որ սխալ բան մը մտած է այժմ այս շարժումին մէջ՝ որ միութիւնն է . . . միութեան սիրոյն, այսինքն Միութիւն որեւէ գնով:

Վերջին խօսք մըն ալ: Ուսումնասիրեցինք Ե. Հ. Խ. ի այս շարժումը և եզրակացուցինք թէ արթնութեան մը ակնկալութեամբ լաւատես չենք: Արդ, որքան փափաք, աղօթք և ճշմարիտ միութեան համար պայքար կը գտնենք իւրաքանչիւրս մեր մէջ: Ահաւասիկ հարցը: Շատ երջանիկ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

“ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ 562 ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ”

Ն. ԵՐԱՍՄԱՆԻ

ՀՐԱՊԵՏԱՅԻՆ ԱՆՈՒՄՆԵՐ — Երևան — 1955, էջ 655

5) Ի՞նչ է լեզուն: — Աճառեան, ըլլալով լեզուաբանութեան մէջ ընկերաբանական դպրոցի ջատագովներէն մին, իրաւամբ լեզուն կը նկատէ հաղորդակցութեան անհրաժեշտ ազդակ մը մարդուն, իբրեւ ընկերային էակ: — Մարգը, որ հասարակական կեանքով է ապրում, իր խորհուրդներն ու զգացումները իր ընկերոջ յայտնելու և փոխադարձը նրանից իմանալու պէտք ունի: Այն միջոցը որ ծառայում է այս հաղորդակցութիւնը կատարելուն կոչուում է լեզու: Այս ընդհանուր սահմանումէն Աճառեան կը փորձուի հաւանական հետեւութիւններու հասնելու և զանոնք կ'ենթարկէ քննական մերձեցման. — ա) Կարելի պիտի ըլլա՞ր արդեօք լեզու կոչել մեզի ծանօթ յօդաւոր ձայնական լեզուէն զատ այն ամէն միջոցները՝ որոնք կրնան ծառայել ընկերային հաղորդակցման համար: — բ) Բանի որ կենդանիներն ալ ունին «հասարակական» կեանք, հետեւաբար լեզուն միայն յատուկ չէ մարդուն: — Ա. — Կենդանի էակի մը բոլոր գործարանները կրնան ծառայել իբր միջոց հասարակական հաղորդակցման: Արդարեւ, աչքի շարժումներով

պիտի ըլլանք եթէ յաջորդ մեր ժողովին կարենանք յայտարարել թէ շատ մը Եկեղեցիներ ճշմարտապէս միացած են վկայելու, կազմակերպելու և ուսուցանելու գործին մէջ:

Հաւատացէք որ կարեւոր է միութիւնը երբ կ'իրագործուի առաքելական ուղիով, վասն ճշմարտութեան և Աւետարանին, ու Ա. Եկեղեցիին նախանձայուզութեամբը լեզուն:

Թարգմ. ԶԱԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ Զ.
Աղեֆանդիս

կարելի է գանազան բաներ հասկցնել. այսինքն գոյութիւն ունի «տեսողական լեզու» մը, նոյնպէս «չօշափողական լեզու» մը, կան նաեւ այլ տեսակի «լեզուներ», ինչպէս մէկու մը ծաղկեփունջ նուիրելը, զրպանէն ինկած կապոյտ թաշկինակ մը, և այլն: Պատմութիւնը կը վկայէ թէ խորհրդանշական ձևեր գործածուած են նաեւ իբրեւ հաղորդակցման միջոց: Հին հիթանոսական շրջաններուն, երբ քրիստոնէութիւնը տակաւին նոր սկսած էր և արգելուած էր իր պաշտամունքը, անձանօթ քրիստոնեաներ զիրար ճանչնալու համար ձուկ մը կը ցուցնէին կամ կը նկարէին: Այդ կը նշանակէր «ես քրիստոնեայ եմ»: Պայմանագրական նշան մը, որ կը ծագէր հին յունարէն «իսթիւս» (ἰσθῆς) բառէն՝ որ կը նշանակէ ձուկ. իսկ այդ բառի յաջորդական տառերով կը գոյացուէր «Խուս, Խրիստոս, Թէու, Աթիլիոս», որուն իմաստն է «Յիսուս Քրիստոս, Աստուծոյ Արդի, Փրկիչ»: — Բ. — Անաստեաններէն ոմանք ունին «հասարակական» կեանք: Աճառեան կը զարմանայ թէ ի՞նչպէս մըջիւններ, որոնք այնքան կանոնաւոր «հանրապետութիւն» ունին, զիտեն սպատեւրագմ» վարել, ունին «հիւանդանոց», «վիրաւորներ փոխադրող յանձնախումբ», չունենան իրարու հետ հաղորդակցելու որեւէ միջոց: Նոյնպէս մեղուներ, որոնք թագուհի, զինուորական և բանուորական «գաղտնակարգ» ունին, չունենան որեւէ հաղորդակցութեան միջոց: Գերմանացի Գարլ Ֆոն Ֆրիշը փորձեր կատարած է մեղուներու «լեզուի» վրայ, և այն եզրակացութեան յանգած է թէ այդ «լեզուն» ոչ լսողական է և ոչ ալ տեսողական, այլ շօշափողական: Կենդանիներու լեզուի ամենազարգացած ձևը կը ներկայացնեն մեզի կապիկները: Անոնց լեզուն յատկապէս ուսուցանասիրած է Ռ. Կառնըր, «Կապիկներու Խօսքը» երկին մէջ, Լոնտոն, 1892: Ինչպէս որ Աճառեան կը նշէ ճշգրտօրէն, Կառնըրի գտած ձայները լո՛կ բնազդական են և երբեք զիտակցուած: Կառնըրի համաձայն, անոնք զիտակցական են: Կառնըրի աշխատանքը կը տառապի լրջութենէ: Անոր գործը շարունակեցին Գերմանացի ուսումնականներ Պասթիէն Շմիտը և Ծօրճ Շուրիցիկին: Վերջինը կը ջանայ ապացուցանել